

Zygmunt K. Kacprzak

"Handbuch der Religionspädagogik",
t. 3, wyd. Erich Feifel, Robert
Leuenberger, Günter Stachel, Klaus
Wegenast, Zürich-Einsiedeln-Köln
1975 : [recenzja]

Collectanea Theologica 48/1, 192-194

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dawne prawdy wiary o rzeczach ostatecznych, ale odkrywa w nich także nowe aspekty i perspektywy dla ich rozwoju.

Omawiana praca została podzielona na trzy rozdziały. W pierwszym ukazuje autor rozważania o przyszłości i nadziei. Przedstawia dotychczasowe myśli eschatologiczne i to, co jest w nich niesłuszne. Niesłuszne jest szukanie w Piśmie św. czy tradycji wiedzy o przyszłości. Nie chodzi o wiedzę o przyszłości, lecz o nadzieję. Ten, kto wie i poznaje, ma obraz zamknięty. Kto zaś ma nadzieję, wszystko uważa za otwarte. Biblia nie daje wiedzy o przyszłości, lecz ukazuje w obrazach, że wszystko zmierza ku Bogu. Następnie Gisbert Greshake rozważa, na czym nadzieja się opiera i gdzie oraz przez co się realizuje.

Drugi rozdział jest poświęcony problemowi śmierci: jak ludzie ją przeżywają? Czy jest ona następstwem grzechu? Szczególnie interesujące, ale zarazem problematyczne jest rozważanie o nieśmiertelności duszy i wskrzeszeniu ciała. Odbiega bowiem od dotychczasowych pojęć i ujęć katechizmowych. Np. autor uważa, że w chwili śmierci następuje zmartwychwstanie ciała i cały człowiek wraca do Boga.

W nowym rozdziale mocno został podkreślony społeczny charakter nieba. Istotną dla nieba jest wspólnota. Pisząc o piekle, ukazuje Greshake to, co o nim mówi Pismo św. i tradycja, i jak te dane współcześni teologowie interpretują w świetle dzisiejszej refleksji. Może w największym stopniu odbiegają od dotychczasowej nauki myśli o czyście i modlitwie za zmarłych, np. rozumienie modlitwy za zmarłych jako manifestacji miłości i solidarności wobec Boga, a czyścia jako spotkania z Bogiem, które budzi strach i przerażenie (por. Hbr 10, 31).

Autor tak sformułował problemy i tematy, że są zrozumiałe dla każdego zainteresowanego chrześcijanina. Pomiął trudno zrozumiałe punkty dyskusyjne. Zrezygnował z przypisków i obszernego wykazu literatury. Szukających szerszych i głębszych uzasadnień odsyła do swoich innych publikacji na tematy rozważane w prezentowanej książce.

Omawiana praca może dobrze służyć zainteresowanym poruszonymi w niej problemami, którzy nie mają czasu na czytanie obszernych dzieł z dziedziny eschatologii, a chcą się zorientować we współczesnej refleksji o rzeczach ostatecznych.

ks. Jan Tomczak SJ, Warszawa

Handbuch der Religionspädagogik, tom III: *Religionspädagogische Handlungsfelder in kirchlicher Verantwortung*, wyd. Erich Feifel, Robert Leuenberger, Günter Stachel, Klaus Wegenast, Zürich—Einsiedeln—Köln 1975, Gütersloher Verlagshaus — Gerd Mohn; Benziger Verlag, s. 482.

Zgodnie z podtytułem, recenzjowany przez nas trzeci tom podręcznika pedagogiki religijnej zajmuje się różnorodnymi dziedzinami oddziaływania wychowawczego Kościoła (tom I nosi tytuł: *Religiöse Bildung und Erziehung. Theorie und Faktoren*, tom II: *Didaktik des Religionsunterrichts — Wissenschaftstheorie*). Autorzy tego zbiorowego dzieła, za pomocą ogólnego układu i sekwencji tematów, pragną ukształtować w umyśle czytelnika koncepcję wychowania religijnego, pojętego jako proces trwający przez całe życie chrześcijanina. Nie tylko referują najnowsze osiągnięcia reprezentowanej przez siebie gałęzi wiedzy, lecz także usiłują stosować je do aktualnych sytuacji życiowych i instytucji związanych z samourzeczywistnianiem się Kościoła. Z uwagi na to, że spośród 27 autorów artykułu, wchodzących w skład interesującej nas publikacji, tylko sześciu jest spoza obrębu RFN, aplikacje te dotyczą przeważnie problematyki religijno-wychowawczej tego kraju.

W treści dzieła znalazła również odbicie niejednolita przynależność wyznaniowa jego autorów. Podręcznik będąc rezultatem współpracy naukowej uczonych katolickich i protestanckich, jako swego rodzaju „ekumeniczny pomnik”, z jednej strony łączy w sobie elementy religijno-pedagogiczne wspólne dla obu kręgów wyznaniowych, z drugiej zaś zestawia obok siebie te, które są właściwe tylko dla danego Kościoła. Jako przykład może w tym względzie posłużyć zestawienie obok siebie katolickiego sakramentu bierzmowania i ewangelickiej konfirmacji.

Całość trzeciego tomu podręcznika składa się z czterech części, z których każda zawiera w sobie kilka rozdziałów. W zakończeniu każdego z nich dołączono zestaw najnowszej literatury dotyczącej danego tematu. Jak wyżej wspomniano, sama struktura dzieła poprzez następstwo omawianych tematów ukazuje koncepcję wychowania religijnego pojętego jako życiowy proces. Kształtowanie osobowości chrześcijanina ma się dokonać w kontekście przeżywanych przez niego różnorodnych sytuacji życiowych oraz za pomocą wielorakich instytucji kościelnych i świeckich.

W pierwszej części podręcznika, bardziej teoretycznej, zostały omówione fundamentalne zasady bądź postulaty współczesnej pedagogiki religijnej. W zamieszczonej tam grupie tematów — wiara i kształcenie, dydaktyczno-wychowawcze funkcje wspólnoty, struktury urzeczywistniania się życia kościelnego, wychowanie i kształcenie jako zadanie ekumeniczne, religijno-pedagogiczne teorie politycznego działania — czytelnik znajdzie wyczerpujące, wieloaspektowe i z punktu widzenia różnych dyscyplin naukowych (np. socjologii, psychologii) omówienie zagadnień dotyczących nauczania i wychowania.

W pozostałych trzech częściach podręcznika napotykamy konkretne propozycje i możliwości zastosowania wytycznych z części pierwszej. Autorzy postulują, aby po okresie prawie wyłącznej koncentracji na problematyce lekcji religii metoda religijno-pedagogiczna objęła szersze pole. Sądzą, że chrześcijańska wiara, kształcenie i wychowanie tylko wtedy będą w stanie wycisnąć na życiu współczesnego człowieka specyficzne znamię, gdy ogarną swoim wpływem wielorakie pola jego działania i będą towarzyszyły mu przez całe życie. Stąd też w podręczniku znajdujemy swego rodzaju „scenariusz” aktywności religijno-pedagogicznej, gdzie wychowawcy przypada funkcja inspiratora.

Tak więc w części drugiej omawia się z punktu widzenia interesującej nas wiedzy sakramenty inicjacyjne (chrzest, bierzmowanie, Eucharystia), wychowanie sumienia i przygotowanie do sakramentu pojednania, konfirmację, modele liturgii dla dzieci oraz pedagogikę religijną modlitwy i medytacji. Rzecz znamienna, że zostały pominięte sakrament chorych, kapłaństwa i małżeństwa. Wydaje się, że prawdopodobnie zdecydował o tym charakter ekumeniczny dzieła i niejednolita przynależność wyznaniowa jego autorów.

Podczas gdy refleksje religijno-pedagogiczne części drugiej przebiegały raczej w płaszczyźnie wartości wyłącznie chrześcijańskich, część trzecia podręcznika z tego samego punktu widzenia analizuje etapy rozwojowe człowieka. Początkowe artykuły dotyczą wychowania religijnego w rodzinie i przedszkolnych instytucjach społecznych (ogródki dziecięce, przedszkola). Umieszczenie w kontekście wyżej omawianych zagadnień artykułu na temat: dziecko i Biblia, posiada znaczenie praktyczne. Podkreśla mianowicie znaczenie Pisma św. w kształtowaniu podstaw wiary u dziecka. Kolejne artykuły tej części niemal wyłącznie dotyczą problemów Niemiec zachodnich. Zajmują się bowiem możliwościami wychowania religijnego w różnorodnych instytucjach pozostających w tym kraju nadal pod wpływem Kościoła np. w szkołach zawodowych itp.

Czytelnikowi zainteresowanemu problematyką religijno-pedagogiczną wieku młodzieńczego i dorosłego, a także stosunkiem Kościoła do środków

masowego przekazu, proponujemy studium odnośnych artykułów kończących trzecią część podręcznika. Omawia się tam założenia i różne koncepcje kościelnej pracy z młodzieżą i dorosłymi, jej formy organizacyjne oraz podstawy społeczno-psychologiczne i dydaktyczne.

Czwarta wreszcie i ostatnia część interesującej nas pozycji wydawniczej omawia teorię i doświadczenia związane z problematyką religijno-pedagogiczną zakładów wychowawczych, internatów szkolnych i domów studenckich, dzieci i młodzieży specjalnej troski oraz kościelnej pracy społecznej. Zaangażowanie się Kościoła w tej dziedzinie autorzy podręcznika rozumieją jako odpowiedź wiary na potrzeby konkretnego środowiska, w którym powinien On być wszechstronnie obecny.

Czytelnikowi, który nie zamierza przestudiować całości prezentowanego przez nas prawie pięćset stronicowego dzieła, szybkie znalezienie osobiście interesujących go zagadnień ułatwi umieszczone na końcu podręcznika szczegółowo dla wszystkich trzech tomów opracowany indeks osobowy i rzeczowy.

Wydawcy podkreślają, że jednym z ważnych powodów publikacji podręcznika była konieczność dokonania syntezy wobec „powodzi” literatury religijno-pedagogicznej, jaka „zalała” kraje zachodnie na skutek kryzysu w dziedzinie religijnego wychowania, nauczania wiary i katechezy. Usiłują wprowadzić pewną systematykę różnorodnych, często nawet rywalizujących ze sobą teorii i pojedynczych ujęć, jakie pojawiły się w pedagogice religijnej. Katolicycy i protestanci nauczyciele religii, rodzice, katecheci zarówno świeccy jak i duchowni będą mogli na podstawie tego dzieła ukształtować sobie właściwy obraz współczesnej problematyki, strategii i taktyk religijno-pedagogicznych.

Polska literatura religijno-pedagogiczna jest bardzo uboga. W ogóle nie posiadamy podręcznika z zakresu interesującej nas dziedziny wiedzy, a tym bardziej takiego, który aplikowałby na sposób recenzowanej przez nas publikacji aktualne osiągnięcia wiedzy religijno-pedagogicznej do potrzeb i warunków naszego kraju. Z tego względu uważamy, że zaprezentowana przez nas polskiemu czytelnikowi publikacja, z uwagi na swój walor naukowy, jest nieodzowna i u nas, zarówno dla wykładowców jak również i studentów tych dyscyplin, które wchodzą w zakres teologii praktycznej.

o. Zygmunt K. Kacprzak OFM, Katowice

Heinrich TUKAY, *Oberschlesien im Spannungsfeld zwischen Deutschland, Polen und Böhmen-Mähren. Eine Untersuchung der Kirchenpatrozinien im mittelalterlichen Archidiakonats Oppeln*, Köln—Wien 1976, Böhlau Verlag, s. XXXVI + 294.

Praca Tukaya jest dysertacją doktorską, przedstawioną Wydziałowi Teologii Katolickiej Westfalskiego Uniwersytetu Wilhelma w Monasterze, a dotyczący tytułów kościołów w dawnym archidiakonacie opolskim w średniowieczu. Autor w przedmowie stwierdził, że wielka liczba prac w języku niemieckim nad tytułami kościelnymi oraz niedawne polskie badania w tym zakresie świadczą o doniosłym znaczeniu tego problemu. Brak jednak takiego rodzaju opracowań z terytorium Śląska, Czech i Moraw, stąd z sugestii J. Gottschalka zajął się tym zagadnieniem.

Rozprawa składa się z przedmowy, wykazu źródeł i opracowań, z czterech rozdziałów oraz z wykazu tytułów kościołów i alfabetycznego wykazu miejscowości, w których są interesujące go kościoły i kaplice. Dołączono również dwie mapki: 1) archidiakonaty diecezji wrocławskiej, 2) archiprezbiterat archidiakonatu opolskiego z ok. 1450 r.